

Wynton Marsalis - Swinging into the 21st (vol. 3., 4., 7.)

At The Octoroon Balls - String Quartet No. 1.

A Fiddler's Tale Suite

Columbia/Sony Classical SK 60979

Big Train

Columbia/Sony Classical CK 69860

Reeltime

Columbia/Sony Classical SK 51239

A Gramofon idei első számában a nyolc darabból álló Marsalis-sorozat "Mr. Jelly Roll" darabja kapcsán recenziósorozatot ígértem, ám úgy tűnik, ennél rövidebb úton "intézem el" ezt a nagyszabásúnak szánt vállalkozást. Ennek egyik oka, hogy szerkesztőségünk máig nem kapta meg a terjesztőtől a sorozat hiányzó négy darabját, másik oka pedig, hogy a jelen írásomban tárgyalt három CD kritikai szempontból annyira egyívású, hogy mindenképpen egy cikkben szeretnék velük foglalkozni.

Miért? Mert mindhárom album esetében kizárólag Marsalis-kompozíciókról van szó. Mert mindhárom CD tulajdonképpen kortárs zene. A "kortárs zene vagy jazz" kérdés felvetésével a sorozat harmadik CD-jének fülszövege is egyértelművé teszi: itt semmi nem egyértelmű. Legalábbis ami a műfaji skatulyázást illeti. Marsalis vonósnégyest írt. Nem jazz, ezt a kísérőszöveg is elismeri. Nem is akar az lenni. Hosszú, nagy-, helyenként az a benyomásom, talán túl nagylélegzetű mű, amely jazzes effektusokkal operál az esetek túlnyomó többségében. Ha a szigorú "komolyzenész" szemével-fülével hallgatom, akkor formailag nem üti meg a szalonképes mércét, kompozíciósan kifejezetten gyermeteg hiányosságok fedezhetőek fel a darabban. Más kérdés, hogy hasonló hiányosságú, aránytalanságú művekkel "hivatásos

kortárszenészek" zeneszerzői versenyeket nyernek, sikereket aratnak. Marsalisra is jellemző, ami a legtöbb "klasszikus területre" tévedt jazz-zeneszerzőre, miszerint nem képes szabadulni az improvizációs beidegződések csapdájából. Vagyis sokszor túlliheg egy-egy ötletet, ami a pillanat varázsát kihasználó improvizáció esetében nem zavaró, sőt kifejezetten érdekes lehet, de amikor egy előre "készre komponált" műről van szó, tömörebb fogalmazásra volna szükség. A forma persze a rögtönzésben is jelentős, de a megkomponált zenében néha szinte érthetlenné válik a mondandó a dagályosság miatt. A helyenkénti harmóniai, akusztikai (felrakásbéli, hangszerelési) apróbb hibákat nem említem, mert kortárs zene esetében ugye mit lehet tudni...

Fenti megállapításaim nem csupán az első vonósnégyesre igazak, hanem mindhárom CD darabjaira. Igaz, hogy a Fiddler's Tale Suite sokkal jobb alkotás, s kevésbé terjengős is, mint az Octoroon Balls, viszont legalább annyira eklektikus. A Reeltime (a CD-sorozat hetedik darabjának) ötletes címe arra utal, hogy az itt elhangzó művek filmzenék: a Rosewood c. film zenéjeként születtek. A felvétel elkészült, aztán a hollywoodi producerek előzetes felkérésük ellenére mégis más zenét választottak, de Marsalis azért kiadásra érdemesnek tartotta különböző karakterű és stílusú darabokból álló eklektikus zenefolyamát. A felvételen szereplő huszonhat szólista, big band és kórus egyaránt kiváló teljesítményt nyújt (mint ahogy a harmadik korong előadói is a lehető legmagasabb szinten teljesítik feladatukat), csak éppen a darabok összetartozását nem értem. Látszólag minden logika nélkül követik egymást a szerzemények, persze ezt egy filmzenénél talán nem is lehet hibául felróni.

Kicsit hasonló a helyzet a Big Train esetében is, ami Marsalis big bandjének lemeze, természetesen csupa Marsalis szerzeménnyel. Itt a legszembetűnőbb az (s ez már megfigyelhető a vonósnégyesnél is), hogy másságuk ellenére a számok valahol ugyanolyanok, s ettől néha az az érzésem, hogy unalmassá válik a zene. Bár a big bandes lemez talán a leghomogénebb minden szempontból.

Na, álljunk meg egy pillanatra! Eddig a komolyzenész fanyalgása. De mi a csudának kell mindenben a logikát, az észet keresni? Persze, nem árt, ha van rendszerező erő a zenében, de azt nem állíthatom, hogy itt nincs. Legfeljebb nem olyan magas színvonalú, mint pl. Bach esetében. Viszont van valami, ami semmilyen más kortárs zenében nincs: van gospel, van soul, s mindenekelőtt van blues. Blues, az első hangtól az utolsóig. Marsalis olyan erős egyéniség, s oly mélyen amerikai, s oly mélyen gyökerezik benne a blues, hogy ez akkor is átjön, amikor ő maga nem játszik a felvételen, sőt esetleg nem is régi megszokott zenésztársai muzsikálnak, hanem klasszikus végzettségű komoly zenészek (vagy komolyzenészek). Minél többet hallgatja valaki ezeket a lemezeket, annál erősebben magával ragadja valami, amit nem tud megmagyarázni. Olyan egy kicsit, mint amikor idegen világba, idegen kultúrába kerülünk, s először találkozunk valami olyannal, ami egészen másként hat érzeinkre, mint ahogy azt addig bármivel kapcsolatban megszoktuk. Igen, ez Amerika, ez a jazz. Nem annak felszíne, a csillogás, ragyogás, hanem az esszencia. A sokat emlegetett "melting pot", amit Marsalis most megértet velünk. A mocskos, sáros talajból, ezerféle stílusból táplálkozó valami, amikben egyvalami mégis közös. Lehet ezt bluesnak nevezni, lehet feelingnek, valami, ami csak nagyon kevesekben van meg olyan erősen, mint Marsalisban (és zenésztársaiban, kéne talán mondanom, de a számtalan közreműködő dacára a produktumot, úgy érzem, nagyon Marsalis személyisége határozza meg, nem csak a komponista jogán). Tavaly volt szerencsém hallani Marsalist egy "A blues Ellington zenéjében" c. előadáson New Yorkban, ahol beszélt, kicsit zongorázott, trombitált, s nem csupán trombitajátékában, frazírjában volt benne a blues, de még beszédében, személyiségében is. Az egész figura – mondhatnak bármit jó- és rosszakarói – nagyon eredeti, nagyon amerikai, nagyon bluesos, nagyon jazzes és mindez nagyon mélyen... S ez bizony átjön ezeken a lemezeken is. Marsalis felvonultat itt mindent, a majd' eredeti és stilizált ragtime-tól, New Orleans-i marching bandtól

kezdve a spirituálén, gospelen, folk blueson, íres, skótos "fiddle music"-on keresztül a jazz megannyi válfajáig, modern big bandig, kortárs zenéig, mégis nagyon egységes az anyag. Végigvonul rajta Marsalis, végigvonul rajta Amerika, végigvonul rajta a BLUES, csupa nagybetűvel (természetesen nem harmóniasorát, de "életérzését" tekintve).

Kicsit olyan, mint egy sámánisztikus szertartás, ami akkor hat igazán, ha az ember átengedi magát azoknak a hatásoknak, amik segítenek érzékeink átváltozásában (s ennek fontos kelléke a monoton ismétlődés illetve az egyívású anyag zenei hipnotizmusa, s ez részben megmagyarázza a cikk elején említett dagályosságot). Ha figyelmesen, vagy talán alázatosan hallgatjuk Marsalist, egy szertartás részesei lehetünk. S akkor kit érdekel, hogy kompozíciósan vagy egyéb akadémikus szempontok szerint nem százszázalékos a dolog? (Zárójelben jegyzem meg, hogy talán Marsalist érdekli, aki érzésem szerint – a fent elmondottakkal együtt vagy inkább ellenére is – szeretne jelentős komolyzenészként is megmutatkozni.)

A recenzió első felében leírt kritikáimat azért jogosnak, de tulajdonképpen lényegtelennek tartom. Lehet, hogy ha minden szempontból tökéletes lenne a dolog, már éppen az a feeling hiányozna, ami a lemezeknek így tagadhatatlan erénye. Így viszont ez üzenet is lehet a kortárs zeneszerzőknek: tessék valamit belülről nagyon tudni, érezni, s akkor az ki fog jönni a zenében is. A mesterségbeli tudás csak adalék, "szükséges rossz". Minden komponistának az a vágya, hogy kifejezze önmagát. Marsalinak ez, azt hiszem, maradéktalanul sikerült.

Ittzés Tamás

(megjelent a GRAMOFON c. lapban, 2000-ben)